

Evaluatie MKB Kredietfaciliteit Gelderland

Opdrachtgever:
Provincie Gelderland
Arnhem, 9 mei 2019

Ons kenmerk 1018204-009b/rbo/tha

**K
PLUS
V**

Evaluatie MKB Kredietfaciliteit Gelderland

Opdrachtgever:
Provincie Gelderland
Arnhem, 9 mei 2019

Ons kenmerk 1018204-009b/rbo/tha

Contactpersoon:
Edwin Netjes
06 27 08 55 01

Inhoud

1	Samenvatting	5
2	Inleiding	7
2.1	Introductie	7
2.2	Doel en onderzoeksvragen	7
2.3	Onderzoeksactiviteiten en afbakening	8
2.4	Leeswijzer	8
3	MKB Kredietfaciliteit Gelderland	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Het MKG	10
3.3	Doelen en doelgroep	11
4	Resultaten van het fonds	14
4.1	Verstrekte leningen en beheerkosten	14
4.2	Revolverendheid en cofinanciering	15
4.3	Aanvullende indicatoren	17
5	Functioneren van het MKG	18
5.1	Fondsmanagement	18
5.2	Tussentijdse ontwikkelingen	19
5.3	Informatievoorziening	20
6	Ontwikkelingen markt en de impact van MKB	21
6.1	Marktvraag en -ontwikkelingen	21
6.2	Impact en toekomst	23
7	Conclusies	25
7.1	Resultaten van MKG	25
7.2	Functioneren van MKG	25
7.3	Ontwikkelingen in de markt	26
7.4	Tot besluit	26

Bijlagen

Bijlage 1	Documenten	27
Bijlage 2	Interviews en onderzoeksbegeleiding	29
Bijlage 3	Indicatoren	30
	Onze contactgegevens	31

1 Samenvatting

Inleiding en onderzoekopzet

- De provincie Gelderland heeft KplusV gevraagd het Topfonds Gelderland (hierna: TG), Innovatie en Energiefonds (hierna: IEG) en MKB Kredietfaciliteit Gelderland (hierna: MKG) te evalueren. In dit rapport wordt MKG het geëvalueerd. De tijdsperiode die is onderzocht is het moment van oprichting tot en met 31 december 2017.
- Het MKG is opgezet ten tijde van de economische crisis. De effecten van de kredietcrisis werden sinds 2008 ook merkbaar in Gelderland.
- Het doel van het MKG is het ondersteunen van Gelderse MKB-bedrijven die in de kern gezond zijn, maar door de economische crisis tijdelijk niet aan voldoende kapitaal konden komen. Hierdoor blijven gezonde bedrijven en (hoogwaardige) werkgelegenheid in Gelderland. Daarnaast wordt de concurrentiepositie van het regionale MKB en de bestaande kredietlijnen van banken aan het regionale MKB gehandhaafd.
- De wijze van financiering is een achtergestelde lening, die afgelost dient te worden wanneer het financieel beter gaat.
- Het karakter van het MKG (de inzet van een revolverend instrument als 'noodfonds' gericht op het behoud van bedrijvigheid en werkgelegenheid in de regio) is uniek in Nederland. Het unieke karakter maakt het lastig om het fonds te vergelijken met (prestaties van) andere fondsen in Nederland.

Doelen en resultaten

Onderstaande tabel 1 geeft een overzicht van de beoogde doelen en gerealiseerde resultaten.

Doel	Resultaat
Beleidsdoelstellingen	
<ul style="list-style-type: none"> • Het behoud van gezonde bedrijven en hoogwaardige werkgelegenheid in de provincie Gelderland. • Handhaving van de concurrentiepositie van de regio en het regionaal MKB. • Handhaving van bestaande kredietlijnen van de banken aan het MKB. 	<p>Deze doelstellingen zijn algemeen geformuleerd. Er is geen KPI verbonden aan deze doelstellingen. Op basis van beschikbare documentatie en informatie zijn hier geen conclusies aan te verbinden.</p> <p>Hierdoor is niet na te gaan in hoeverre deze doelstellingen zijn behaald.</p>
Resultaatdoelstellingen	
<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal te financieren bedrijven ligt tussen de 50 en 100. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het aantal gefinancierde bedrijven (uit MKG-I en MKG-II) is 55.
<ul style="list-style-type: none"> • De beheerkosten bedragen maximaal 2% van de totale fondsomvang per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> • De beheerkosten bedragen 1,61%.
<ul style="list-style-type: none"> • 80% revolverendheid voor MKG-I 	<ul style="list-style-type: none"> • De revolverendheid van MKG-I is 47%.
<ul style="list-style-type: none"> • 80% revolverendheid voor MKG-II 	<ul style="list-style-type: none"> • De revolverendheid van MKG-II betreft (tot nu toe) 87%.
<ul style="list-style-type: none"> • Streven naar een cofinanciering van banken en/of andere private financiers voor minimaal hetzelfde bedrag. 	<ul style="list-style-type: none"> • De multiplier van MKG betreft 2. • De multiplier van MKG-II betreft 1,4. • In totaal is € 62 miljoen aan cofinanciering gerealiseerd.

Tabel 1

- Door algemeen geformuleerde beleidsdoelstellingen is het niet te achterhalen in hoeverre het MKG de doelen heeft behaald. Het aantal gefinancierde bedrijven is conform plan, en de beheerkosten zijn onder het maximum gebleven. De revolverendheid van MKG-I valt lager uit dan beoogd. Ook zijn 21 van 44 bedrijven waarin vanuit MKG-I-krediet aan is verstrekt uiteindelijk failliet gegaan. Daartegenover staat dat er juist wel een hoge mate van cofinanciering heeft plaatsgevonden, met name bij MKG-I.

- De inbedding in het beleid en opzet van de governancestructuur is adequaat gebleken. De kaders (beheerovereenkomst en investeringsinstructie) zijn goed afgebakend, aan PS voorgelegd en in de onderzochte periode door Oost NL aangehouden.
- De informatievoorziening aan PS over de voortgang van het MKG is conform afspraken en de investeringsinstructie, maar doet versnipperd aan. De wijze van rapporteren in de jaarverslagen van het TG is met de jaren gewijzigd, en indicatoren over maatschappelijke effecten worden niet altijd op fondsniveau weergegeven. Met name in de stukken die na 2014 informatie leveren over de voortgang (kwartaal en jaarrapportages van het TG) bieden onvoldoende inzicht in de resultaten die met het MKG behaald zijn.

Ontwikkelingen in de markt

- De crisis (startend in 2008-2009) had een directe impact op de beschikbaarheid van krediet. Banken durfden niet in te stappen en waren terughoudend met het verstrekken van krediet aan bedrijven. Vanaf eind 2010 werden banken weer soepeler met het verstrekken van krediet, door een minder strenge acceptatiecriteria te hanteren.
- Echter, ondanks de soepelere acceptatiecriteria leidde (onder andere) het beperkte krediet dat beschikbaar was tot een golf van faillissementen (zo blijkt uit regionale cijfers als de faillissementen in MKG-I). Deze golf van faillissementen piekt in 2013.

Concluderend

- Op basis van de beschikbare gegevens is het niet mogelijk de 'brede maatschappelijke impact' van het MKG volledig vast te stellen. Tijdens de oprichting van het fonds is getracht om bedrijven te helpen die in financiële problemen zijn gekomen door de crisis. Hierbij zijn geen concrete afspraken gemaakt waardoor gemeten kon worden hoe het fonds presteerde ten tijde van de crisis. Daarnaast is het ook lastig om dit fonds te vergelijken met andere fondsen doordat het een noodfonds was, wat op basis van de beschikbare documentatie uniek in zijn soort is.
- Wel kan geconcludeerd worden dat door middel van het fonds 55 verschillende bedrijven ondersteund zijn met in totaal € 32 miljoen. Vanuit de eerste tranche, die is afgesloten, is er € 12 miljoen teruggestort in de kas. Met het geld uit de eerste tranche zijn bedrijven ondersteund, waar in 2017 nog 1481 fte aan werkgelegenheid is. Het merendeel van de ondersteunde bedrijven heeft daarmee de crisis kunnen doorkomen.
- Het MKG is een unieke oplossing geweest voor Gelderse ondernemingen die ten tijde van de crisis te maken hadden met een tekort aan krediet. Het MKG heeft een lacune in de markt gevuld. Daarbij heeft het ook een aanzuigende werking gehad op co financiers; uiteindelijk hebben de ondersteunde bedrijven – mede dankzij kredietverstrekking uit het MKG – € 62 miljoen aan financiering door andere partijen kunnen aantrekken.
- Gelderland is de enige provincie in Nederland geweest die een dergelijk 'noodfonds' heeft opgezet en op deze manier heeft gepoogd regionaal MKB te steunen. Voor de toekomst levert deze ervaring belangrijke leerpunten om in het geval van neergaand economisch tij te bezien of een dergelijk fonds kan bijdragen aan de economie van de provincie.

2 Inleiding

2.1 Introductie

De provincie Gelderland heeft KplusV gevraagd het Topfonds Gelderland (hierna: TG), Innovatie en Energiefonds (hierna: IEG) en MKB Kredietfaciliteit Gelderland (hierna: MKG) te evalueren. In dit rapport wordt MKG het geëvalueerd. De resultaten van de evaluatie van het TG en IEG zijn in een separaat rapport opgenomen. (Kenmerk 1018204-007a). Een aantal onderdelen (zoals de beschrijving van de opzet van de fondsen) is ook van toepassing op het MKG.

Met de evaluatie wil de provincie inzicht krijgen in de behaalde resultaten van het MKG en hieruit lessen leren voor de toekomst. Dit onderzoek betreft de aan de Provinciale Staten (hierna: PS) toegezegde evaluatie van 19 december 2017¹.

2.2 Doel en onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is inzicht verkrijgen in de resultaten, functioneren en maatschappelijke impact van MKG. Hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Welke impact is gecreëerd door het MKG?

Onder impact wordt in dit onderzoek de 'brede maatschappelijke impact' verstaan. Deze strekt dus verder dan alleen prestatie-indicatoren en voortgang, maar ook aspecten als kennisdeling, samenwerking tussen partijen en voor welke doeleinden de gebruikers van de fondsen de middelen inzetten.

De evaluatie van het MKG kent een beperktere substantie dan de andere twee fondsen (TG en IEG). In dit onderzoek kijken we met name naar de resultaten van het fonds en de impact die op basis van de resultaten vast te stellen is. Tevens wordt stilgestaan bij de leerpunten welke voortvloeien uit de uitvoering van MKG

De hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen.

Inhoudelijke resultaten

1. Welke doelstellingen kent MKG?
2. Welke (cijfermatige) resultaten zijn bereikt?
3. Welke mate van cofinanciering (multiplier) en revolverendheid is er behaald?

Functioneren van de fondsen

4. Wat zijn de investeringsinstructies van het fonds?
5. Op welke wijze werd invulling gegeven aan het fondsmanagement?

Ontwikkelingen

6. Welke ontwikkelingen van de marktvraag zijn waarneembaar en hoe verhouden deze ontwikkelingen zich tot de marktverkenning en analyse die bij start van de fondsen is uitgevoerd?

Toekomst

7. Wat zijn de 'lessons learned' voor mogelijke toekomstige instrumenten?

¹ Resultaten tot nu MKB Kredietfaciliteit Gelderland MKG (PS2017-815).

2.3 Onderzoeksactiviteiten en afbakening

Voor het onderzoek zijn de volgende activiteiten uitgevoerd;

- Documentstudie (zie bijlage 2 voor een overzicht van de bestudeerde documenten).
- Interviews (zie bijlage 2 voor een overzicht van de geïnterviewde personen).

De tijdsperiode die onderzocht is, is die vanaf het moment van oprichting van het fonds tot 31-12-2017.

2.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 3 wordt het MKG beschreven, waarbij wordt ingegaan op de historie en context van het fonds. Ook worden de doelen en investeringsinstructie beschreven. Hoofdstuk 4 gaat in op de resultaten van het MKG. Hoofdstuk 5 beschrijft het functioneren van het MKG en de wijze waarop er invulling is gegeven aan het fondsmanagement. Hoofdstuk 6 beschrijft de ontwikkelingen in de markt en de lessen die getrokken kunnen worden. Afsluitend wordt in hoofdstuk 7 de conclusies beschreven.

3 MKB Kredietfaciliteit Gelderland

In dit hoofdstuk wordt het MKG beschreven. In de eerste paragrafen wordt in algemene zin de historie en context van de oprichting van het fonds geschetst. Daarna wordt ingegaan op de doelen van het fonds en de investeringsinstructie (paragraaf 3.3), vervolgens wordt ingegaan op de volgende deelvragen;

Deelvraag 1: Welke doelstelling kent het MKG?

Deelvraag 4: Wat zijn de investeringsinstructies van het fonds?

3.1 Inleiding

Op 9 maart 2010 hebben Gedeputeerde Staten opdracht gegeven aan Oost NL (toenmalig PPM Oost) voor het beheer en uitvoering van het MKG. Overkoepelend doel van dit fonds is het direct en indirect ondersteunen, versterken en verankeren van het economisch klimaat en economisch beleid in de provincie Gelderland.

Omdat verwacht werd dat de kredietverlening door banken geruime tijd krap zou blijven, is ervoor gekozen het fonds op te richten. Door het verstrekken van krediet (leningen) aan ondernemingen werd beoogd in de kerngezonde bedrijven de economische crisis te laten doorstaan. Daarmee is beoogd werkgelegenheid in de provincie te behouden of op zijn minst het verlies aan werkgelegenheid te beperken. Het MKG is daarmee in het leven geroepen als noodfonds om de impact van de crisis te beperken.

Revolverende fondsen

Een revolverend fonds is een instrument van overheden om maatschappelijke doelen, zoals groei in ondernemerschap en innovatie mogelijk te maken. Door middel van het verstrekken van leningen of door aandeelhouder van een onderneming te worden, kan een fonds een kapitaalinjectie geven aan projecten of ondernemingen die met duurzame of innovatieve oplossingen komen.

In tegenstelling tot subsidies, vloeien de middelen van revolverende fondsen na inzet weer terug in het fonds, door middel van terugbetaling van leningen (inclusief rente) of rendementen die behaald worden uit aandeelhouderschap. Deze middelen kunnen daardoor weer opnieuw worden ingezet om de maatschappelijke doelen mogelijk te maken. Zodoende worden maatschappelijke doelstellingen sneller behaald. Door financiering via een (revolverend) publiek fonds wordt het voor ondernemingen en projecten makkelijker om private kapitaalverschaffers aan te trekken, waarmee het totale investeringsbedrag groter wordt.

De mate waarin financiële middelen worden terugverdiend wordt uitgedrukt in *revolverendheid*. De mate waarin middelen via andere financiers worden aangetrokken wordt uitgedrukt in de zogeheten *multiplier* (zie voor beide begrippen paragraaf 4.2).

Het is in Nederland gebruikelijk dat fondsen worden beheerd door een professionele fondsmanager. Voor publieke (revolverende) fondsen is dat vaak een regionale ontwikkelingsmaatschappij. In Gelderland (en Overijssel) is dit Oost NL.

Tot 2014 was het MKG een apart fonds, ondergebracht in een eigen B.V., dat beheerd werd door PPM Oost (de voorloper van Oost NL). Bij de oprichting van het TG was het plan van de provincie Gelderland om haar financiële instrumentarium te structureren en te centraliseren.

Bij oprichting van het TG is er rekening mee gehouden dat het MKG (en IEG) bij dit fonds worden ondergebracht bij het overkoepelende fonds TG. Daarvoor zijn de aandelen van het MKG (en IEG) overgedragen aan het TG (zie 3.2.2).

3.2 Het MKG

3.2.1 Aanleiding

MKG is opgezet ten tijde van de economische crisis. De effecten van de kredietcrisis werden sinds 2008 ook merkbaar in Gelderland. Banken zijn voorzichtiger met bedrijven die willen groeien ten opzichte van vroeger. Gevolg hiervan is dat innovatie- en groeitrajecten moeilijker gefinancierd worden², maar ook dat er een groot risico is dat bedrijven niet in staat zullen zijn zich financieel staande te houden.

Om de bedrijven toch te helpen heeft de provincie het standpunt ingenomen dat ook gedurende een recessie innovatie van groot belang blijft voor het Gelderse bedrijfsleven. Om bedrijvigheid te blijven stimuleren heeft de provincie een instrument gecreëerd waardoor het bedrijfsleven een extra financiële impuls kan krijgen.

Vanuit de Gelderse investeringsagenda heeft de provincie Gelderland in 2010 € 100 miljoen beschikbaar gesteld voor de Gelderse economie. Van dit bedrag heeft de provincie in 2010 € 25 miljoen beschikbaar gesteld voor het MKG, dat door Oost NL wordt uitgevoerd en beheerd³.

Het doel van het MKG is ervoor zorgen dat ondernemingen blijven investeren, ook ten tijde van financiële crisis. Hierbij is de keuze gemaakt voor een achtergestelde lening om bedrijven in moeilijke tijden te ondersteunen, maar wel afgelost moet worden als het financieel weer beter gaat⁴.

De verstrekte leningen vanuit het MKG kennen een maximum van € 1 mln. en hebben een looptijd van vijf jaar, waarbij de eerste twee jaar aflossingsvrij zijn⁵. De rente, die in rekening wordt gebracht, heeft een marktconform tarief en valt binnen de daarvoor geldende EU-richtlijnen.

De provincie heeft de kaders gesteld om te kunnen sturen en invloed te hebben op de oprichting, uitvoering en beëindiging van de fondsen^{6 7}. Voor het MKG zijn er kaders opgesteld in de voorhangprocedure⁸.

Het karakter van het MKG (het inzet van een revolverend instrument als 'noodfonds' gericht op het behoud van bedrijvigheid en werkgelegenheid in de regio) is uniek in Nederland. Het unieke karakter maakt het lastig om het fonds te vergelijken met (prestaties van) andere fondsen in Nederland.

3.2.2 Tijdlijn

Het MKG is sinds oprichting aangevuld met extra middelen vanuit de provincie en in 2014 ondergebracht onder het TG (zie het volgende figuur voor een tijdslijn).

De fondsomvang van de MKB Kredietfaciliteit bedroeg bij aanvang € 25 miljoen. In 2010 en 2011 werden de eerste leningen vanuit dit fonds verstrekt. Dit wordt ook wel de 'eerste tranche' of MKG-I genoemd. In 2012 is het besluit genomen om te starten met een tweede tranche (MKG-II).

² MKB Kredietfaciliteit Gelderland 2010-2017 – Projectplan, p. 10.

³ Idem, p. 14.

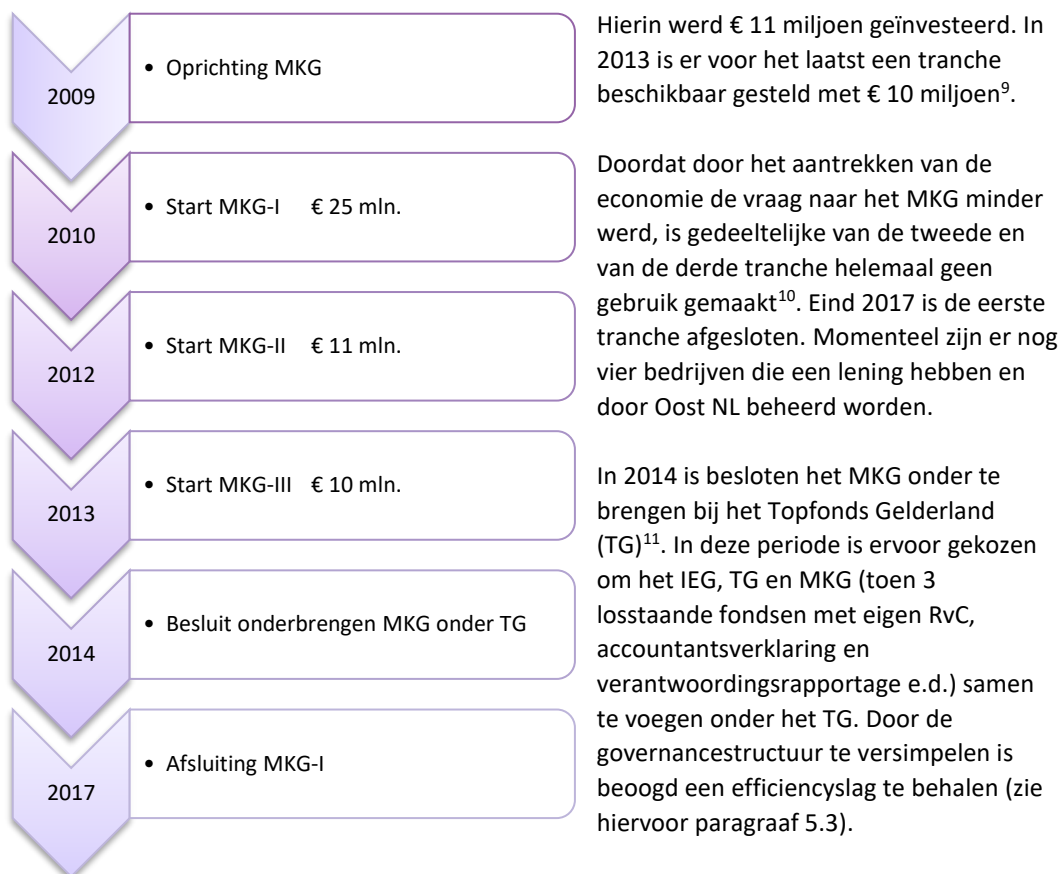
⁴ Idem, p. 5.

⁵ Idem, p. 14.

⁶ Statenvoorstel: verdeling en inzet Gelderse Revolverende middelen PS2012-167.

⁷ Statenvoorstel: vervolgvorstel verdeling en inzet Gelderse revolverende middelen PS2012-767.

⁸ Betrokkenheid van PS bij privaatrechtelijke rechtshandelingen, rechtsgedingen en civiele verdediging. PS2004-856.

3.3 Doelen en doelgroep

De doelen en doelgroep van de fondsen worden in de verschillende stukken, zoals Gelderse Investeringsagenda, investeringsinstructie en beheerovereenkomst geformuleerd. Deze worden hieronder behandeld.

Beleidsmatige doelstellingen

De beleidsmatige doelstelling van het MKG wordt in verschillende stukken (projectplan, jaarverslagen en kwartaalrapportages) verschillend geformuleerd. In het projectplan worden een aantal hoofddoelen geformuleerd¹²:

- Het behoud van gezonde bedrijven en hoogwaardige werkgelegenheid in de provincie Gelderland.
- Handhaving van de concurrentiepositie van de regio en het regionaal MKB.
- Handhaving van bestaande kredietlijnen van de banken aan het MKB.

Hoofddoel is het ondersteunen van bedrijven die in de kern gezond zijn, maar door de economische crisis tijdelijk niet aan voldoende kapitaal konden komen. Het MKG is opgezet om financiering te verlenen daar waar de markt hier onvoldoende toe in staat was, het fonds moest geen concurrent zijn van bijvoorbeeld banken. Leningen vanuit het MKG dienen als tijdelijke maatregel. Het fonds fungeert daarmee als toevoeging ten opzichte van bestaande financieringsinstellingen. Voor deze beleidsmatige doelstellingen zijn geen Kpi's geformuleerd.

⁹ Statenbrief: Resultaten tot nu MKB-kredietfaciliteit Gelderland p. 2.

¹⁰ Statenbrief: Resultaten tot nu MKB-kredietfaciliteit Gelderland p. 2.

¹¹ PS 2014-688.

¹² MKB Kredietfaciliteit Gelderland 2010-2017, p. 17.

Resultaatdoelstellingen

Naast de beleidsmatige doelstellingen, zijn er een aantal specifieke resultaatdoelstellingen cijfermatig uitgedrukt.

- Het aantal te financieren bedrijven ligt tussen de 50 en 100¹³.
- De beheerkosten zijn 2% (gemiddeld over 8 jaar) van de totale fondsomvang per jaar¹⁴.
- 80% revolverendheid voor MKG-I en MKG-II, 70% revolverendheid voor MKG-III.
- Streven naar een cofinanciering van banken en/of andere private financiers voor minimaal hetzelfde bedrag.

Doelgroep

De leningen vanuit de MKB Kredietfaciliteit Gelderland dienen als een tijdelijke maatregel voor in de kern gezonde MKB-ondernemingen, die op langere termijn een gunstig toekomstperspectief hebben, maar op korte termijn door een te krappe liquiditeit gevoelig zijn voor de economische crisis¹⁵.

Bij de oprichting van het MKG is in de beheerovereenkomst beschreven welke doelgroep geholpen mag worden. Financiering wordt namelijk verstrekt aan bedrijven die¹⁶:

- Feitelijk als statutair gevestigd zijn in Gelderland.
- Behoren tot kleine en middelgrote MKB-ondernemingen (10-250 fte's).
- De bedrijven dienen in de kern gezond te zijn, maar door de economische crisis lastiger aan financiële middelen kunnen komen.
- Actief zijn in de Food, health, maak of creatieve industrie en EMT.

Voorwaarden

De voorwaarden van de achtergestelde lening zijn als volgt:

- Kan worden afgesloten in 2010 tot en met 2015¹⁷ (MKG I & MKG II).
- Looptijd van maximaal vijf jaar waarbij de eerste twee jaar aflossingsvrij zijn.
- Marktconform tarief, die past binnen de staatssteunregelgeving.

In de beheerovereenkomsten staat dat het MKG minimaal € 250.000 en maximaal € 1.000.000 mag investeren. In uitzonderingsgevallen kunnen bedragen met een minimum van € 100.000 worden gefinancierd¹⁸.

Van (kandidaat) deelnemende MKB-bedrijven wordt (onder andere) verlangd dat deze een goed plan van aanpak en businessplan hebben, voldoende continuïteitsperspectief hebben en aannemelijk kunnen maken dat de financiering voldoende is om groei te realiseren. De positieve effecten van de financiering moeten binnen redelijke termijn zichtbaar zijn en bestaande aandeelhouders en directie tonen zich financieel betrokken, door bijvoorbeeld af te zien van verhoging van managementvergoeding en bonussen.

¹³ Deze doelstelling is bij de eerste tranche (MKG-I) vastgesteld en niet aangepast naar MKG-II en MKG-III.

¹⁴ In het Projectplan is aangegeven dat 'beheer- en uitvoeringskosten [...] in principe voldaan kunnen worden uit de inkomende rentebaten. Daarbij is in het originele plan geen percentage voor de beheerkosten als deel van het MKG-fonds genoemd. De beheerkosten van maximaal 2% zijn vastgesteld bij het onderbrengen van het MKG onder het TG.

¹⁵ Projectvoorstel Gelderland Groeit p. 5.

¹⁶ MKB Kredietfaciliteit Gelderland 2010-2017 – projectplan, p. 17.

¹⁷ In het projectplan is aangegeven dat 'in de periode 2010 en 2011 zal het instrument aan het Gelderse MKB ter beschikking worden gesteld. Door het succes van het fonds is dit uitgebreid met een tweede tranche die actief bleef tot en met 2015. In 2015 werd het MKG afgesloten omdat de behoefte vanuit het regionale MKB minder werd. Memo Terug storting MKB Kredietfaciliteit Gelderland I p. 2.

¹⁸ MKB Kredietfaciliteit Gelderland 2010-2017 – Projectplan, p. 18.

Wijzigingen in investeringsinstructies

Met het onderbrengen van het MKG onder het TG in 2014, zijn enkele definities en instructies aangepast. De belangrijkste zijn¹⁹:

- Er is afgestapt van het minimum van 10 fte (als definitie van MKB-bedrijf). Sinds 2014 mogen alle MKB-bedrijven en grootbedrijven gefinancierd worden.
- De maximale hoogte van de financiering is gewijzigd van € 1 miljoen, naar € 2,5 miljoen.
- Bedrijven behoren tot één van de landelijke topsectoren en maakindustrie. Detailhandel en bedrijven in land- en tuinbouw zijn uitgesloten.

Wijzigingen bij uitbreiden fonds

In 2012 en 2013 is het MKG uitgebreid met extra investeringen van € 11 miljoen (MKG II)²⁰ en € 10 miljoen (MKG III). In de bijbehorende besluitvorming is opgenomen dat het MKG de oorspronkelijke instructies en bijbehorende doelen moet bewerkstelligen. Bij toekenning van de middelen bij MKG-II, zijn de doelstellingen dus niet aangepast. Alleen in de derde tranche zijn de investeringsinstructies gewijzigd waardoor de revolverendheid voor deze tranche van 80% naar 70% is bijgesteld²¹.

Addenda MKG

In de loop der jaren zijn er een aantal addenda op de beheerovereenkomst gekomen. Dit omdat er in de provincie initiatieven zijn ontwikkeld, die aansloten bij de doelen van het MKG (en IEG), maar niet binnen de fondsvoorwaarden pasten. Zo is er in 2012 het NXP-terrein in Nijmegen herontwikkeld (in samenwerking met het rijk, NXP, gemeente Nijmegen en Radboud). Door een gebrek aan huisvesting, gingen bedrijven zich elders vestigen.

Om een sluitende financiering te krijgen, is een beroep gedaan op het MKG-I voor een bedrag van € 2 miljoen. De afspraken die hierover gemaakt zijn, zijn verwerkt in een addendum op de beheerovereenkomst. De lening is in 2017 afgelost, en heeft volgens OostNL geleid tot 31 fte en € 5 miljoen aan uitgelokte investeringen.

Eenzelfde financiering (van € 1,5 miljoen) heeft in 2014 plaatsgevonden. De middelen zijn beschikbaar gesteld voor een herontwikkeling van gebouw A op het Novio Tech Campus, waarin startende bedrijven op gebied van life science zich konden huisvesten. De provincie ondersteunde deze ontwikkeling door de benodigde € 1,5 miljoen, via een uitbreiding van de MKG-II als lening aan de onderneming beschikbaar te stellen, waarbij de fondsvoorwaarden zijn aangepast.

¹⁹ Notitie verhangende MKG en IIG, 25 oktober 2013.

²⁰ Besluit zaaknummer 2013-004432 provinciale staten Gelderland.

²¹ Overeenkomst betreffende MKB-kredietfaciliteit Gelderland (2014-B).

4 Resultaten van het fonds

In dit hoofdstuk wordt ingegaan in hoeverre de doelstellingen (zoals beschreven in het vorige hoofdstuk) behaald zijn. Ingegaan wordt op het aantal ondersteunde bedrijven, het aantal verstrekte leningen, beheerkosten, revolverendheid en cofinanciering. Er wordt ingegaan op de volgende deelvragen:

Deelvraag 2: Welke cijfermatige doelstellingen heeft het MKG behaald?

Deelvraag 3: Welke mate van cofinanciering (multiplier) en revolverendheid is er behaald?

4.1 Verstrekte leningen en beheerkosten

In de periode dat het MKG actief was (2010-2017) zijn er meerdere kredieten verstrekt vanuit de verschillende tranches. Vooral in de beginjaren van het fonds waren ondernemingen uit Gelderland op zoek naar een lening om het hoofd financieel boven water te houden. Dit blijkt ook uit het aantal verstrekte leningen.

Onderstaande tabel geeft aan hoeveel leningen per jaar verstrekt zijn. Te zien is dat naarmate de economie zich herstelde, er minder leningen verstrekt zijn. Het fonds heeft op basis van onderstaande tabel 59 ondernemingen ondersteund. Vier van deze bedrijven hebben in de eerste tranche én in de tweede tranche deelgenomen aan het MKG.

Aantal leningen verstrekt per jaar	Aantal
2010 (MKG I)	17
2011 (MKG I)	15
2012 (MKG I)	12
2013 (MKG II)	10
2014 (MKG II)	4
2015 (MKG II)	1
Totaal	59

Tabel 2. Aantal verstrekte leningen per jaar.

Vanaf eind 2015 worden er geen leningen meer verstrekt vanuit het MKG. Alle commitments die aan het MKG-I waren verbonden zijn afgerond in 2017. Hier zullen dus geen extra inkomsten of uitgaven uit voortkomen. Van het MKG-II fonds zijn nog 4 ondernemingen in portefeuille. Hiervan verwacht Oost NL dat er nog financiering terugvloeit en worden nog beheerkosten gemaakt.

Beheerkosten

De beheerkosten van MKG I en MKG II zijn gemiddeld een half miljoen euro per jaar. Dit is ongeveer 1,6% van het fonds totaal (€ 36 miljoen)²². Afgesproken was dat de maximale beheervergoeding gemiddeld twee procent was over de gehele 8 jaar als percentage van de fondsomvang.

²² Memo Provincie Gelderland 17 november 2017 p. 3.

Jaar	Fondsomvang	Kosten	Beheerkosten in % van fondsomvang
2010	€ 25 mln.	650.000	2,6%
2011	€ 25 mln.	671.000	2,67%
2012	€ 25 mln.	667.000	2,67%
2013	€ 36 mln.	559.000	1,55%
2014	€ 37,5 mln. ²³	608.000	1,62%
2015	€ 37,5 mln.	393.000	1,05%
2016	€ 36 mln.	158.000	0,44%
2017	€ 36 mln.	70.000	0,19% ²⁴
Totaal			1,60%

Tabel 3. Beheerkosten per jaar.

In de tabel is te zien dat de beheerkosten vanaf 2013 (en nog eens in 2016) afnemen. Dit is conform verwachting: in het begin ligt de nadruk op het beoordelen van businesscases, in de latere periode ligt de nadruk op het beheer.

4.2 Revolverendheid en cofinanciering

Revolverendheid

Opzet van het fonds is het verstrekken van een achtergestelde lening. Hierdoor zouden (in grote mate) de inkomsten terug moeten vloeien naar de provincie om deze revolverend in te zetten voor andere fondsen/investeringen. Daarom is één van de concrete doelstellingen van het fonds een revolverendheid van 80% voor MKG-I en MKG-II en een revolverendheid van 70% voor MKG-III te behalen.

Tranche	Revolverendheid target	Revolverendheid resultaat
MKG-I	80%	47%
MKG-II	80%	87%*
MKG-III	70%	N.v.t.

Tabel 4. Revolverendheid MKG.

* MKG-II vereffening van het MKG vindt uiterlijk in 2020 plaats. Dit is het percentage op 19 december 2017.

Het percentage van de revolverendheid van de drie tranches staat in bovenstaande tabel weergegeven. Het percentage dat vermeld staat bij de eerste tranche is definitief. Dit komt doordat de activiteiten uit deze tranche in 2017 beëindigd zijn. De activiteiten uit de tweede tranche zijn nog wel actief en kunnen door bijvoorbeeld een faillissement of kwijtschelding nog naar beneden worden bijgesteld ²⁵.

Op basis van de huidige informatie blijkt dat de revolverendheid uit de eerste tranche niet is behaald. Een plus op het heden is de score uit de tweede tranche boven het beoogde doel, maar zoals eerder aangegeven kan dit op basis van faillissementen of kwijtscheldingen nog naar beneden bijgesteld worden.

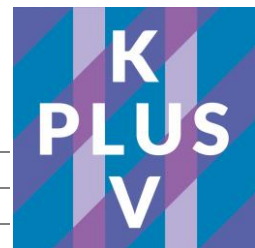
²³ Van juni 2014 tot maart 2016 is er een additionele lening verstrekt door MKG-II voor de financiering van gebouw A.

²⁴ MKB Kredietfaciliteit Gelderland Jaarrekening 2010 t/m 2017.

²⁵ Statenbrief: Resultaten tot nu MKB-kredietfaciliteit Gelderland p. 2.

Cofinanciering

Bij het opzetten van het MKG is geen cofinancieringseis opgenomen, maar wordt er wel gestreefd naar cofinanciering door banken en/ of andere private financiers.

MKG-I	Aantal	Bedrag
Verstrekt	44	€ 25 miljoen
Afgelost	17	€ 12 miljoen
Kwijtschelding	5	€ 2 miljoen
Failliet	21	€ 11 miljoen
Cofinanciering	14	€ 51 miljoen

Tabel 5. Cofinanciering MKG-I. Resultaten 2010 t/m 2017.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat bij MKG-I 17 bedrijven hun lening in zijn geheel hebben afgelost. Bij vijf bedrijven heeft er een (kleine) kwijtschelding plaatsgevonden. Van de in totaal 44 ondernemingen die zijn ondersteund zijn er 21 uiteindelijk failliet gegaan.

Kredietverstrekkingen vanuit MKG resulteerden in deze periode dat de ondernemingen hier gebruik van maakten in € 51 miljoen aanvullende investeringen vanuit investeerders en banken. Hieruit kunnen we concluderen dat door de kredietverstrekking vanuit het MKG ook andere investeerders (aan het begin of in een later stadium) durfden te investeren²⁶. De investeringen van het MKG hebben geleid tot een multiplier van factor 2.

Vanuit het MKG-I is een bedrag van € 11,6 miljoen teruggestort in de kas van de provincie Gelderland. Op dit moment zijn nog 31 ondernemingen (inclusief overnames en doorstarts) actief welke in het verleden hun profijt hebben gehad van een bijdrage uit MKG-I.

MKG-II ²⁷	Aantal	Bedrag
Verstrekt	15*	€ 7 miljoen
Afgelost	3	€ 1 miljoen
Kwijtschelding	1	€ 1 miljoen
Failliet	3	€ <1 miljoen
Cofinanciering		€ 10 miljoen
Portefeuille	8	€ 3 miljoen

Tabel 6. Cofinanciering MKG-II. Resultaten t/m 30 september 2017.

*Hiervan hadden 4 ondernemingen ook een MKG-I-lening ontvangen

Uit bovenstaande tabel blijkt dat er van de 15 leningen die vanuit het MKG-II zijn verstrekt er een drietal is afgelost. Daarnaast zijn er 3 ondernemingen failliet gegaan en van 1 bedrijf is het bedrag (of een gedeelte daarvan) kwijtgescholden²⁸. Daarnaast is er voor € 10 miljoen aan cofinanciering opgehaald. Van de € 11 miljoen uit MKG-II is € 7 miljoen verstrekt. Doordat er niet meer wordt geïnvesteerd vanaf 2017 wordt het MKG afgebouwd. De multiplier van de tweede tranche heeft een factor van 1.4. Deze multiplier is dus aanzienlijk lager dan de multiplier van de eerste tranche.

²⁶ Memo Provincie Gelderland 17 november 2017 p. 2.

²⁷ Exclusief gebouw A verstrekt in 2014.

²⁸ Provincie Gelderland statenbrief: resultaten tot nu MKB-kredietfaciliteit Gelderland (MKG).

4.3 Aanvullende indicatoren

OostNL heeft een overzicht aangeleverd van resultaten op diverse deelgebieden, zoals bijdrage op het gebied van duurzaamheid, fte, aantal samenwerkingsverbanden met kennisinstellingen, aantal verleende octrooien et cetera. Deze cijfers zijn gebaseerd op de antwoorden van de jaarlijkse enquête, die uitgezet wordt bij ondernemers die gefinancierd zijn vanuit het MKG. Hieronder worden de belangrijkste resultaten behandeld (bijlage 3 geeft een overzicht van deze indicatoren). De cijfers hebben betrekking op de jaren 2012-2017.

- Gemiddeld dragen 27% van de gefinancierde bedrijven mee aan verbetering van gezondheidszorg of veiligheid.
- Elk jaar is er een bedrijf dat genomineerd is voor een award. IN 2012 zijn 7 bedrijven die genomineerd zijn voor een award. Het aantal verleende octrooien varieert per jaar tussen de 0 en 5. Het aantal langdurige samenwerkingsverbanden met kennisinstellingen en kennisnetwerken die worden opgezet variëren van 4 tot 22, en zijn gemiddeld 12.
- Jaarlijks investeren de gefinancierde bedrijven gezamenlijk gemiddeld € 2,2 mln. in R&D.

5 Functioneren van het MKG

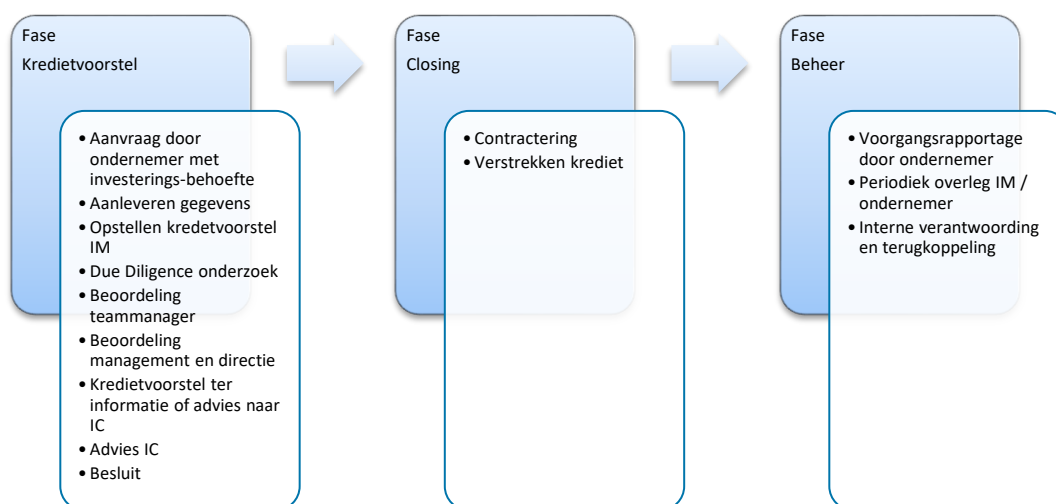
In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het functioneren van het MKG en de wijze waarop invulling is gegeven aan het fondsmanagement. De volgende deelvraag wordt behandeld.

Deelvraag 5: Op welke wijze werd invulling gegeven aan het fondsmanagement?

5.1 Fondsmanagement

Het verstrekken van de leningen heeft volgens de werkwijze van Oost NL plaatsgevonden. Deze is in onderstaande figuur weergegeven.

Fase kredietvoorstel

Leads komen op verschillende manieren binnen. Dit kan via de website, via het netwerk van de IM of medewerkers van OostNL. Uit gesprekken met OostNL blijkt dat de meeste bedrijven op eigen initiatief bij het MKG komen voor financiering.

In de fase investeringsvoorstel is er het eerste contact en uitwisseling van informatie tussen investmentmanager (IM) en ondernemer. IM gaat na of de investeringsbehoefte binnen de fondsvoorwaarden past en verdiept zich in het business- en financieel plan. Op basis daarvan stelt de IM een investeringsvoorstel op. In deze fase vindt ook het Due Diligence onderzoek plaats, op financiële en maatschappelijke effecten en onderwerpen als bedrijfsvoering, commerciële activiteiten en inzet van technologie.

Het kredietvoorstel wordt vervolgens besproken in het team van IM. Daarna vindt er een beoordeling plaats via teammanager en MT/ directie. De fondsmanager voert steekproefsgewijze controles uit. Afhankelijk van de hoogte van de kredietverstrekking gaat deze ter informatie of advies naar de Investment Committee (IC). De ondernemer krijgt daarbij ook de gelegenheid om te pitchen bij de IC. IC geeft vervolgens een zwaarwegend advies, waarna de directie een besluit neemt.

Closing fase

In de closing fase wordt naar een overeenkomst tussen investmentmanager en ondernemer gewerkt. Het bedrijf wordt beoordeeld op financiële en maatschappelijke effecten, er wordt een leningsovereenkomst opgesteld en de transactie geregeld.

Fase beheer

De ondernemer levert tussenrapportages aan de IM aan, op basis waarvan een IM een voortgangrapportage maakt (één per kwartaal). Daarnaast leveren de ondernemingen jaarlijks de maatschappelijke indicatoren aan (hoeveelheid gecreëerde arbeidsplaatsen). Deze cijfers worden geaggregeerd in de kwartaal- en jaarverslagen van Oost NL gerapporteerd. De beheerfase loopt af wanneer de lening geheel is terugbetaald of een in het geval van een faillissement, waardoor de onderneming hier niet meer toe in staat is.

5.2 Tussentijdse ontwikkelingen

Toen het MKG werd opgericht werd ervan uitgegaan dat het grootste gedeelte van de bedrijven de rente en aflossingen terugbetaalden (80% revolverendheid voor MKG-I en MKG-II). Bij de oprichting van het MKG werd er niet vanuit gegaan dat de crisis een dussdanige langdurige impact had op de Gelderse economie. We gaan hier beschouwend op de ontwikkelingen van de crisis en het MKG in.

Gezien het aantal faillissementen en de beperkte revolverendheid van de eerste tranche, bleek het voldoen aan de financiële verplichtingen van de ondernemingen in diverse gevallen niet te lukken. De tweede tranche staat er tot op heden beter voor (87%), maar dit percentage kan nog naar beneden worden bijgesteld wanneer bedrijven niet in staat zijn aan de financiële verplichtingen te voldoen. Op basis van deze cijfers was de marktverkenning en analyse aan de start van het fonds te optimistisch; de economische crisis is 'dieper' en langer geweest dan vooraf verwacht werd.

Het is daarbij niet te vast te stellen in hoeverre er bedrijven gefinancierd zijn die onvoldoende toekomstperspectief hadden. Vragen als; *Was het MKG te vroeg met het verstrekken van de leningen? Of zouden de bedrijven, die wel de financiële verplichtingen zijn nagekomen, anders ook omgevallen zijn?* zijn daarbij op basis van de verstrekte gegevens niet te beantwoorden. Hier gaan we in hoofdstuk 6 verder op in.

Daarnaast is gebleken dat de derde tranche niet noodzakelijk was. De derde tranche werd in 2013 aangevraagd. Op basis van de toenmalig bekende cijfers was dit een logische stap – in het toenmalige uitzettingstempo zouden de middelen uit de tweede tranche snel opraken. In 2014 en 2015 nam het aantal aanvragen en verstrekte leningen af, en bleek het budget van de tweede tranche toereikend.

In 2014-2015 durfden financiële instellingen weer in te stappen door het einde van de financiële crisis. Dit is ook zichtbaar in de acceptatiecriteria voor het aanvragen van financiering. Banken gaven vanaf eind 2010 aan dat ze weer minder strenge criteria hanteerden sinds het aantrekken van de teugels bij de start van de crisis²⁹. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat bedrijven in de jaren 2011-2015 steeds minder beroep deden op traditionele bronnen van extern vermogen. Er is een toegenomen liquiditeit aan alternatieve financiering. Op basis van deze informatie kan achteraf gesteld worden dat het aanvragen van de derde tranche, niet nodig was.

De verwachte revolverendheid is voor de eerste tranche niet behaald, maar hebben wel als effect gehad voor minimaal € 51 miljoen aanvullende investeringen vanuit co financiers. Deze impact op de regionale economie in de vorm van 'uitgelokte investeringen' was bij de start van MKG niet verwacht³⁰.

²⁹ Financieringsmonitor 2013-1 p. 53 & 2015-1 p. 39.

³⁰ Jaarverslag Topfonds Gelderland BV. p. 17.

5.3 Informatievoorziening

De informatievoorziening over het MKG aan PS is conform afspraken, maar doet wel versnipperd aan. PS wordt geïnformeerd middels de jaarverslagen van het TG, via de mededelingenbrief van GS en technische briefings. In de jaarverslagen en kwartaalrapportages van het TG worden maatschappelijke indicatoren op het niveau van het TG gerapporteerd. De bijdrage van het MKG hieraan is niet zichtbaar.

Daarnaast zijn er bij het opzetten van het fonds enkele algemeen verwoorde beleidsdoelstellingen geformuleerd, waar geen KPI aan verbonden is (zie paragraaf 3.3 voor de doelstellingen). In de jaarverslagen en kwartaalrapportages van het TG daarna wordt slechts beperkt ingegaan op de vraag wat de maatschappelijke impact (zoals het aantal arbeidsplaatsen dat is behouden) is van de financieringen. Hoewel de rapportage conform afspraken en investeringsinstructie heeft plaatsgevonden, maakt de gepresenteerde informatie het moeilijk voor PS de vorderingen op het gebied van financieringen te volgen.

6 Ontwikkelingen markt en de impact van MKB

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar wat de specifieke marktvraag was ten tijde van het oprichten van het fonds. Hier wordt er inzicht gegeven in wat voor een tijd het fonds is opgericht en wordt duidelijker waarom het fonds opgericht moest worden. Daarna wordt gekeken wat voor een impact het fonds had gedurende de periode dat het actief investeerde.

In dit hoofdstuk worden de volgende deelvragen behandeld:

Deelvraag 6: Welke ontwikkelingen van de marktvraag zijn waarneembaar en hoe verhouden deze ontwikkelingen zich tot de marktverkenning en analyse die bij de start van de fondsen is uitgevoerd?

Deelvraag 7: Wat zijn de 'lessons learned' voor mogelijke toekomstige instrumenten?

6.1 Marktvraag en -ontwikkelingen

In de onderzochte periode is de marktvraag aanzienlijk veranderd. Ten tijde van de economische crisis was er een behoefte aan kapitaal, dat door terughoudendheid door onder andere banken, niet is verstrekt. De positie van het regionale MKB verslechterde daardoor aanzienlijk. Veel ondernemingen moesten gebruik maken van opgebouwde reserves en waren daardoor niet in staat om financiering bij een bank te krijgen. Deze bedrijven konden zich niet snel genoeg aanpassen aan de gewijzigde vraag uit de markt.

Pas in het jaar 2014 kwam er een licht herstel in de Nederlandse economie. Dit herstel zette zich in de loop van de jaren door. Dit kon gezien worden aan dat de werkloosheidscijfers niet verder stegen en er werden weer voorzichtig enkele investeringen gedaan³¹. Hierdoor namen ook de investeringen vanuit het MKG af en werd de derde tranche niet ingezet.

In de opzet van het MKG in 2009 wordt deze situatie (die zich daadwerkelijk heeft afgespeeld) al geschetst³²: "[Er] moet een oplossing worden gevonden voor de grote mismatch, die dreigt te gaan ontstaan tussen enerzijds een toenemende kredietvraag bij economisch herstel en anderzijds het gebrek aan ruimte voor kredietverlening aan de zijde van de banken. Deze naschok van de 'credit crunch' dreigt de bottleneck te worden op de weg naar economisch herstel.

De ervaring met financiële crisis leert namelijk, dat een recessie, die veroorzaakt wordt door een kredietcrisis, in de regel een lange nasleep heeft door onvoldoende ruimte voor kredietverlening bij banken. Bedrijven worden beperkt in hun investeringsvoornemens en businessplannen. Dit zet een rem op economisch herstel. [...] Banken zullen immers nog geruime tijd in een 'deleverage'-fase zitten. Ze hebben te maken met hogere kapitaalisen, gesteld door de markt en de financiële toezichthouders ten aanzien van de omvang en de kwaliteit van hun buffervermogen en hun toelaatbare maximale leverage ratio's. Daardoor zal de kredietverlening nog voor enige tijd krap blijven, tenzij er maatregelen worden ondernomen door de overheid.

Kredietcrisis en faillissementen in Gelderland

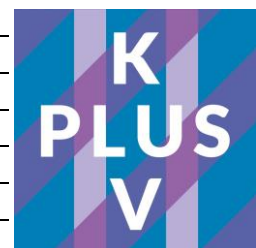
Om een duiding te geven van de impact van het fondskunnen we kijken naar de faillissementen in Gelderland van de afgelopen jaren³³.

³¹ Bijlage 2 bij statenbrief – zaaknummer 2012-016728.

³² MKB Kredietfaciliteit 2010-2017 – projectplan, p. 13.

³³ Faillissementen; bedrijven en instellingen, regio 2009 – 2017. Cbs.nl.

Jaartal	Faillissementen
2010	841
2011	735
2012	1084
2013	1259
2014	955
2015	810
2016	628
2017	436

Tabel 7. Aantal faillissementen in Gelderland per jaar.

Uit de cijfers kan worden opgemaakt dat er in de jaren 2012 en 2013 meer faillissementen waren dan in voorgaande en opvolgende jaren. In deze jaren was het MKG ook het meest actief. Op basis van deze cijfers kan er ook gekeken worden naar faillissementen die bedrijven moesten aanvragen die door het MKG werden ondersteund. In de investeringsinstructies van het fonds stond beschreven dat deze ondernemingen in de kern gezond moeten zijn, maar gedurende de crisis liquiditeitsproblemen hebben gekregen. Dit wordt benadrukt in de maatschappelijke doelen die gesteld zijn door het MKG.

Uiteindelijk zijn er van de bedrijven die ondersteund werden door het MKG er in de eerste tranche 48% failliet gegaan, en zijn er tot nu toe in de tweede tranche 20% failliet gegaan. Daarmee zijn er ook 52% uit de eerste tranche en 80% (tot nu toe) uit de tweede tranche niet failliet gegaan. Dit kan ook afgelezen worden uit de tabel. Vanaf 2013, wanneer de tweede tranche startte, is het aantal faillissementen elk jaar aanzienlijk gedaald.

Om een indicatie van de impact van het fonds op het behouden van werkgelegenheid te maken, is het deel van de investeringen dat niet is teruggevloeid naar het fonds (€ 13 miljoen euro; en daarmee gezien kunnen worden als 'kosten' of investering van de provincie om banen te behouden) af te zetten tegen het aantal arbeidsplaatsen dat de ondersteunde bedrijven nog leveren (1481 fte³⁴). Omgerekend is € 8.750 per fte.

Vraag naar krediet

In de jaren 2011 tot en met 2015 is de financieringsbehoefte van de bedrijven grotendeels gelijk gebleven. In 2012 was de financieringsbehoefte nog het hoogst met 25% van de ondernemingen die aangaven dat ze in het komende jaar financiering nodig zouden gaan hebben.³⁵ Daarbij moet worden aangegeven dat de bedrijven in de loop van de jaren wel hogere financiering zochten. Het doel van de financiering was ook anders. In 2011 was 35% van de bedrijven nog op zoek naar werkkapitaal en 4% naar herfinanciering. In 2015 was 31% op zoek naar werkkapitaal en 0% op zoek naar herfinanciering, maar meer naar groeigerichte financiering.

Een andere indicator voor vraag naar krediet is de hoeveelheid honoreringen en afwijzingen door financiers. Ondanks een behoefte aan kapitaal, kunnen MKB-bedrijven niet aan de voorwaarden gesteld door banken voldoen, en geen krediet ontvangen. Er ontstaat een 'financieringshiaat', waar een fonds als het MKG kan inspringen.

³⁴ Hierbij wordt de aanname gemaakt dat wanneer deze bedrijven niet gefinancierd zijn door het MKG, ze failliet zouden gegaan zijn en dus geen personeel meer in dienst houden. Dit is in werkelijkheid niet het geval (een deel van deze bedrijven zou overeind blijven of krimpen), maar geeft een indicatie van het behoud van banen en de investering die de provincie hiermee maakt heeft.

³⁵ Financieringsmonitor 2013-1 p.40 & 2015-1 p. 37.

Kijkend naar de landelijke cijfers, zien we dat in jaren 2010-2011 meer aanvragen naar financiering zijn gehonoreerd dan in de jaren 2014-2015. Dit is te zien in tabel 7, waar in 2010 34% van de aanvragen aan banken niet gehonoreerd is, terwijl dit in 2015 voor kleine bedrijven (KB) voor 44% van de honoreringen het geval is³⁶.

Jaar	Geen honorering aanvraag		Gedeeltelijke honorering aanvraag	
	KB	MB	KB	MB
2010	34%	34%	17%	17%
2011	19%	19%	21%	21%
2012	34%	19%	12%	10%
2013	42%	26%	17%	16%
2014	50%	28%	7%	16%
2015	44%	26%	6%	10%

Tabel 9. Honorering financieringsaanvragen MKB in Nederland³⁷.

De hogere honorering van aanvragen in de beginjaren van de crisis zijn opvallend, en kan verschillende oorzaken hebben. Banken kunnen geleerd hebben van de crisis, dus aan het eind minder aanvragen honoreren. Het kan ook het geval zijn dat bedrijven in het begin van de crisis nog konden gebruik maken van hun eigen reserves, maar dat deze aan het eind van de crisis opraakten. Ook kwamen er andere financiers aan het eind van de crisis, of kunnen zaken als bekendheid (PR) een rol spelen. De voornaamste reden waardoor aanvragen voor financiering niet of gedeeltelijk gehonoreerd werden is door de risico-inschatting van de banken.

Te stellen is dat de behoefte aan alternatieve vormen van financiering (buiten banken om) ook in de eindjaren van de crisis relatief hoog zijn geweest.

6.2 Impact en toekomst

6.2.1 Maatschappelijke resultaten

De Revolverende fondsen zijn in veel gevallen gekoppeld aan maatschappelijke doelen die de overheid wil bereiken. Het uiteindelijke doel van de revolverende fondsen is dat het, al dan niet in gedeeltes, terugvloeit en (opnieuw) ingezet kan worden. Hierdoor kan er efficiënter met de investeringsmiddelen worden omgegaan en kan er met hetzelfde geld in meer projecten worden geïnvesteerd.

Voor het meten van de maatschappelijke resultaten van andere fondsen (zoals IEG) zijn enkele prestatie-indicatoren afgesproken. Voor het MKG is, zoals eerder besproken, dat niet gebeurt.

Zoals eerder beschreven, zijn er een aantal algemene macro-economische doelstellingen geformuleerd, zoals de handhaving van de concurrentiepositie van de regio en het regionaal MKB en het behoud van gezonde bedrijven en hoogwaardige werkgelegenheid. Door de algemene verwoording is het niet na te gaan in hoeverre deze doelstellingen gehaald zijn.

6.2.2 Lessons Learned

Wat zijn nu de geleerde lessen op basis van de resultaten en de gerealiseerde impact? Deze vraag kan als volgt opnieuw geformuleerd worden: indien zich opnieuw een kredietcrisis voordoet, is de bijdrage van een nieuw kredietfonds gericht op het MKB voldoende om op eenzelfde wijze krediet te verstrekken aan Gelderse MKB-bedrijven?

³⁶ In de financieringsmonitor wordt in de periode 2010-2012 geen onderscheid gemaakt tussen kleine bedrijven (KB) en middelgrote bedrijven (MB). Vanaf 2012 is dit wel het geval. De percentages zijn voor deze jaren gelijkgetrokken.

³⁷ Financieringsmonitor 2012-1 p. 23.

- Er kan achteraf gesteld worden dat het beschikbaar worden van financiële middelen en deze via de constructie met Oost NL uitzetten aan bedrijven een mogelijkheid heeft geboden voor de provincie Gelderland om regionaal MKB te ondersteunen. De provincie en Oost NL hebben bij opzet er samen voor gezorgd dat financiële middelen die ter beschikking waren op een dusdanige wijze zijn uitgezet aan het MKB, dat deze hiervan heeft kunnen profiteren. Gelderland is de enige provincie die een dergelijk fonds met dergelijke doelstellingen heeft opgezet, wat het MKG een uniek instrument maakt.
- Vanwege staatssteunvereisten is het niet mogelijk om "ondernemingen in distress" te financieren, tenzij er een valide businesscase is voor de toekomst. Er zijn nog geen publieke fondsen geweest welke net zoals MKG dit grensvlak nadrukkelijk hebben opgezocht. Vanuit Gelderland is met MKG deze keuze wel gemaakt, en het kan ook relevant zijn om andere provincies kennis te laten nemen van de uitkomsten van het fonds.
- Met het uitvoeren van de MKG is er ook inzicht ontstaan in de mate waarin er baanbehoud gerealiseerd is en tegen welke kosten. Dit maakt het mogelijk om in het geval het economisch tij op enige moment weer tegen zit, een goede beoordeling te maken van het inzetten van revolverende financieringen als manier om banen te behouden.
- Op basis van de gegevens van Oost NL is, er van uit gaande dat zonder MKG-bedrijven het veelal niet overleefd hadden, te stellen dat het behouden van één baan € 8.750 heeft "gekost", wat een goede indicator is voor toekomstig beleid.
- Vanuit dit perspectief is het bijzonder interessant om in samenhang met gemeenten een geïntegreerde businesscase te maken, waarbij vermeden uitkeringslasten voor gemeenten (en mogelijk ook die van het UWV) gerelateerd worden aan de bijdrage van het fonds. Hieruit kan ook blijken dat het voor een toekomstige situatie bijzondere effectief is voor andere overheden om bij te dragen aan het instrument.
- MKB is opgezet als een generiek instrument, wat veelal is ingezet voor de Gelderse maakindustrie, welke vaak al vele jaren actief is. Het kent daarmee een andere doelgroep dan die met de andere fondsen van het Topfonds c.q. Oost NL bediend worden. Bovendien zijn er ook andere vormen van samenwerking nodig met co financiers. Het gaat dan om de relaties met de afdeling bijzonder beheer van een bank in plaats van een venturecapitalist, zoals dit voor Oost NL meer gebruikelijk is.
- De expertise die nodig is/blijft niet geborgd in de organisatie, dus het instrument zal altijd een aanlooptijd kennen alvorens dit in te zetten is. Ook het noodzakelijke netwerk met accountants, afdelingen van banken etc. wordt (logischerwijs) niet onderhouden en er is geen marketing meer over het instrumenten. Het is daarom goed om bij een hernieuwde inzet van een dergelijk crisis-instrument altijd de vraag te stellen welke organisatie het beste geëquipeerd is om dit uit te voeren.
- Het is van belang om bij het financieren van dit soort ondernemingen niet alleen beeld te hebben van het financieringsinstrument, maar ook van de wijze waarop (bijzonder) beheer wordt gevoerd vanuit het fonds. Dit is noodzakelijk omdat een onderneming in zwaar weer in een dynamische situatie zit welke veel afstemming vraagt met zijn financiers, maar ook omdat het juist in deze fase "alle hens aan dek" is en dat een actieve ondersteuning vanuit de financier ook kan bijdragen aan de noodzakelijke verandering van het bedrijf. Dergelijke ondersteuning heeft onder het MKG ook plaats gevonden, en zal in (mogelijke) toekomstige fondsen een zeer belangrijk aspect zijn.
- Van groot belang bij een instrument als MKG is het vooraf duidelijk maken van de wijze waarop het succes van het fonds te bezien is. Terugkijkend is er een beperkt inzicht gecreëerd in de impact van het fonds. Bij de start was bijvoorbeeld niet duidelijk wat het behoud van één baan, de provincie waard was. Maar ook de meer langetermijneffecten op de bedrijvigheid in Gelderland worden niet in beeld gebracht.

7 Conclusies

7.1 Resultaten van MKG

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoogde doelen en gerealiseerde resultaten.

Doel	Resultaat
Beleidsdoelstellingen	
<ul style="list-style-type: none"> Het behoud van gezonde bedrijven en hoogwaardige werkgelegenheid in de provincie Gelderland. Handhaving van de concurrentiepositie van de regio en het regionaal MKB. Handhaving van bestaande kredietlijnen van de banken aan het MKB. 	<p>Deze doelstellingen zijn algemeen geformuleerd. Er is geen KPI verbonden aan deze doelstellingen. Op basis van beschikbare documentatie en informatie zijn hier geen conclusies aan te verbinden.</p> <p>Hierdoor is niet na te gaan in hoeverre deze doelstellingen zijn behaald.</p>
Resultaatdoelstellingen	
<ul style="list-style-type: none"> Het aantal te financieren bedrijven ligt tussen de 50 en 100. 	<ul style="list-style-type: none"> Het aantal gefinancierde bedrijven (uit MKG-I en MKG-II) is 55.
<ul style="list-style-type: none"> De beheerkosten bedragen maximaal 2% van de totale fondsomvang per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> De beheerkosten bedragen 1,71%.
<ul style="list-style-type: none"> 80% revolverendheid voor MKG-I 	<ul style="list-style-type: none"> De revolverendheid van MKG-I betreft 47%.
<ul style="list-style-type: none"> 80% revolverendheid voor MKG-II 	<ul style="list-style-type: none"> De revolverendheid van MKG-II betreft (tot nu toe) 87%.
<ul style="list-style-type: none"> Streven naar een cofinanciering van banken en/of andere private financiers voor minimaal hetzelfde bedrag. 	<ul style="list-style-type: none"> De multiplier van MKG betreft 2. De multiplier van MKG-II betreft 1,4. In totaal is € 62 miljoen aan cofinanciering gerealiseerd.

Tabel 1. Overzicht doelen en resultaten MKG.

Door algemeen geformuleerde beleidsdoelstellingen is het niet te achterhalen in hoeverre het MKG de doelen heeft behaald. Het aantal gefinancierde bedrijven is conform plan, en de beheerkosten zijn onder het maximum gebleven. De revolverendheid van MKG-I valt lager uit dan beoogd. Ook zijn 21 van 44 bedrijven waarin vanuit MKG-I-krediet aan is verstrekt uiteindelijk failliet gegaan. Daartegenover staat dat er juist wel een hoge mate van cofinanciering heeft plaatsgevonden, met name bij MKG-I.

Opvallend is dat de doelen van het MKG nauwelijks zijn aangepast op basis van de extra financiering van de tweede en derde tranche. Hierdoor zijn een aantal doelstellingen, zoals het aantal te financieren bedrijven, wel gehaald die zonder de extra financiering waarschijnlijk niet behaald zouden zijn.

7.2 Functioneren van MKG

De inbedding in het beleid en opzet van de governancestructuur is adequaat gebleken. De kaders (beheerovereenkomst en investeringsinstructie) zijn goed afgebakend, aan PS voorgelegd en in de onderzochte periode door Oost NL aangehouden.

De informatievoorziening aan PS over de voortgang van het MKG is conform afspraken en de investeringsinstructie, maar doet versnipperd aan. De wijze van rapporteren in de jaarverslagen van het TG is met de jaren gewijzigd, en indicatoren over maatschappelijke effecten worden niet altijd op fondsniveau weergegeven. Met name in de stukken die na 2014 informatie leveren over de voortgang (kwartaal en jaarrapportages van het TG) bieden onvoldoende inzicht in de resultaten die behaald zijn.

7.3 Ontwikkelingen in de markt

De crisis (startend in 2008-2009) had een directe impact op de beschikbaarheid van krediet. Banken durfden niet in te stappen en waren terughoudend met het verstrekken van krediet aan bedrijven. Vanaf eind 2010 werden banken soepeler met het verstrekken van krediet, door een minder strenge acceptatiecriteria te hanteren. Echter, ondanks de soepelere acceptatiecriteria leidde (onder andere) het beperkte krediet dat beschikbaar was tot een golf van faillissementen (zo blijkt uit regionale cijfers als de faillissementen in MKG-I). Deze golf van faillissementen piekt in 2013. In 2012 was er (landelijke sprake) van een lichte piek in financieringsbehoefte, waarin 25% van de ondernemingen in Nederland aangaf het komende jaar een financieringsbehoefte te hebben. Bedrijven hadden in deze periode ook een behoefte aan hogere investeringen.

Tegelijkertijd zien we dat in 2011 er een vraag is naar herfinanciering, maar dat deze in 2015 vrijwel volledig is weggevallen. Dit laat zien dat ondernemingen op dat moment een veranderde behoefte hebben en op andere manieren (zoals private investeerders) aan krediet komen. Het einde van de kredietcrisis was in zicht, wat zich er mede in uit dat MKG-III niet is doorgezet.

7.4 Tot besluit

Het onderzoek is uitgevoerd om antwoord te geven op de hoofdvraag:

Welke impact is gecreëerd door het MKG?

Op basis van de beschikbare gegevens is het niet mogelijk de 'brede maatschappelijke impact' van het MKG volledig vast te stellen. Tijdens de oprichting van het fonds is getracht om bedrijven te helpen die in financiële problemen zijn gekomen door de crisis. Hierbij zijn geen concrete afspraken gemaakt waardoor gemeten kon worden hoe het fonds presteerde ten tijde van de crisis. Daarnaast is het ook lastig om dit fonds te vergelijken met andere fondsen doordat het een noodfonds was, wat op basis van de beschikbare documentatie uniek in zijn soort is.

Wel kan geconcludeerd worden dat door middel van het fonds 55 verschillende bedrijven ondersteund zijn met in totaal € 32 miljoen. Het merendeel van de ondersteunde bedrijven heeft daarmee de crisis kunnen doorkomen.

Vanuit de eerste tranche, die is afgesloten, is er € 12 miljoen teruggestort in de kas. Wanneer het deel van het bedrag dat niet is teruggevloeid naar het fonds (€ 13 miljoen) wordt afgezet tegen het aantal arbeidsplaatsen dat de ondersteunde bedrijven nog leveren (1481 fte), heeft het behouden van 1 fte € 8.750 'gekost'.

Het MKG is een unieke oplossing geweest voor Gelderse ondernemingen die ten tijde van de crisis te maken hadden met een tekort aan krediet. Het MKG heeft een lacune in de markt gevuld. Daarbij heeft het ook een aanzuigende werking gehad op co financiers; uiteindelijk hebben de ondersteunde bedrijven – mede dankzij kredietverstrekking uit het MKG – € 62 miljoen aan financiering door andere partijen kunnen aantrekken.

Gelderland is de enige provincie in Nederland geweest die een dergelijk 'noodfonds' heeft opgezet en op deze manier heeft gepoogd regionaal MKB te steunen. Voor de toekomst levert deze ervaring belangrijke leerpunten om in het geval van neergaand economisch tij te bezien of een dergelijk fonds kan bijdragen aan de economie van de provincie.

Bijlage 1 Documenten

Beleid

- 'Werken aan de economie van de toekomst' – Beleidskader Economie mei 2016.
- 'Energietransitie Samen in Versnelling' – Beleidsprogramma Energietransitie 2016-2019.

Oprichting en herstructurering

- Fondsplan Topfonds Gelderland 2013-2023.
- Projectvoorstel MKB Kredietfaciliteit 2010-2017.
- Voorhangprocedure oprichting Topfonds Gelderland BV PS2013-323.
- Notitie verhangung MKG en IIG onder TG – 25 oktober 2013.
- Beheerovereenkomst/ investeringsinstructies TG/ IEG/ MKG (via [https://gelderland.notubiz.nl/vergadering/123236#ai_1456944](https:// gelderland.notubiz.nl/vergadering/123236#ai_1456944)).
- (PS2014-688) Statenbrief Herstructurering IIG en MKG onder TG BV.
- (PS2014-733) Doorontwikkeling inzet revolverend instrumentarium.
- (PS2012-767) Verdeling en inzet Gelderse Revolverende Middelen.
 - Incl. bijlage: Kaderstelling Inzet Gelderse Revolverende Middelen: 14 criteria.
- Overeenkomst betreffende Topfonds Gelderland -27082014.
 - Bijlage: investeringsinstructies en prestatie-indicatoren.
- Statutenwijziging IIG – 4-12-2014.
- Statutenwijziging MKG – 4-12-2014.
- Statutenwijziging TG – 4-12-2014.

Begrotingen en jaarverslagen

- MKG Budget 2011-2014.
- MKG Jaarverslag/ -rekening 2012-2017.
- TG Budget 2015-2017.
- TG Jaarverslag 2013 – 2017.

Kwartaalrapportages TG

- Highlights kwartaalrapportages TG Q2 2016 t/m Q2 2018.
- Kwartaalrapportages TG Q2 2016 t/m Q2 2018.

Aanvragen en gefinancierde projecten

- Aanvragen 2014 t/m 31 okt 2018 MKG (overzicht bedrijf/ status/ sector/ start participatie).
- Gefinancierde projecten MKG (overzicht bedrijf/ status/ sector/ start participatie).

Onderzoeken

- Kapitaalmarktonderzoek Oost-Nederland 2017.
- Rekenkameronderzoek 'Provinciaal geld op afstand' – Rekenkamer Oost Nederland februari 2017.

Memo's

- Memo Terugstorting MKB Kredietfaciliteit Gelderland I – 17 november 2017.

Statenvoorstellen, -notities, -brieven en -vergadering

- (PS2014-407) Statennotitie AvA en vp-vergadering 2014 Topfonds Gelderland BV.
- (PS2015-345) Statennotitie AvA en vp-vergadering 2015 Topfonds Gelderland BV.
- (PS2016-368) Statennotitie AvA en vp-vergadering 2016 Topfonds Gelderland BV.
- (PS2017-302) Statennotitie AvA en vp-vergadering 2017 Topfonds Gelderland BV.

- (PS2018-325) Statennotitie AvA en vp-vergadering 2018 Topfonds Gelderland BV.
- (PS2017-815) Resultaten tot nu MKB Kredietfaciliteit Gelderland MKG – incl. bijlagen.
- Herbestemmen 35 mln. voor duurzame energievoorziening van TG naar IIG 22 april 2014.
- Voorhangprocedure inzake aanpassen beheersovereenkomst TG.

Communicatie

- Infographic MKG.

Bijlage 2 Interviews en onderzoeksbegeleiding

Geïnterviewden

Annet Kingma-Kloppenber	-	Beleidsmedewerker fondsen, OostNL
Antoine Driessen	-	Directievoorzitter, Rabobank Rijk van Nijmegen
Bart Hoeflaak	-	Teammanager Food, OostNL
Bert Ravelli	-	Projectleider Revolverende Middelen, Gelderland
Freek Welling	-	Senior Investment Manager Energy
Gerard Bos	-	Accountmanager, Rabobank Oost-Betuwe
Joep Pluymen	-	Voorzitter RvC, Topfonds Gelderland
Lars Oosters	-	Beleidsmedewerker Innovatie, Provincie Gelderland
Leo Blanken	-	Sr Beleidsmedewerker Economie, Provincie Gelderland
Pieter Rhemrev	-	Manager Capital, OostNL
Ron Maurer	-	Investmentmanager Fonds-in-fonds, OostNL
Ronald Verkooijen	-	Programmamanager Economie, Provincie Gelderland
Willem Pardijs	-	Aandeelhouderszaken, Provincie Gelderland

Onderzoeksbegeleiding

Ane-Henk Visser
Annet Kingma-Kloppenber
Bert Ravelli
Hans Wouters
Lars Oosters

Bijlage 3 Indicatoren

OostNL heeft voor het onderzoek extra indicatoren aangeleverd, die ten tijde van de uitvoering van het MKG zijn verzameld bij de ondernemingen waarin geïnvesteerd is. Onderstaande tabel geeft een overzicht.

Indicatoren	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal fte aan het eind van het kalenderjaar? (bedrijven in beheer + exits)	1.201	1.112	862	651	553	342
Verwachte aantal fte over 5 jaar (bedrijven in beheer + exits)	163	163	970	751	594	450
Bijdrage aan verbetering van gezondheidszorg of veiligheid (% bedrijven dat "ja" heeft geantwoord)	3%	4%	47%	50%	27%	30%
Hoeveelheid hernieuwbare of bespaarde energie (in TJ aan het eind van het kalenderjaar).	0	0,6	0	5,9	0	0
CO2-reductie (in kg aan het eind van het kalenderjaar)	0	0	78.000	-15	0	0
Draagt de participatie bij aan de kwaliteit van het milieu of aan klimaatbeheersing?	Onbekend	Onbekend	52,63 %	38,89 %	33,33 %	n.v.t.
R&D uitgaven in het kalenderjaar.	€ 3.5 mln.	€ 2.3 mln.	€ 3.8 mln.	€ 3 mln.	€ 1.0 mln.	€ 1 mln.
Wat is het aantal prijzen en awards waarvoor de organisatie genomineerd is in dit kalenderjaar?	7	1	1	3	1	1
Wat is het aantal aan de organisatie verleende octrooien in dit kalenderjaar?	0	1	3	5	0	4
Wat is het aantal aan de organisatie verleende octrooien/patenten gedurende de financiering?	1	1	Onbekend	5	4	1
Wat is de aanvullende financiering door andere investeringsfondsen/bedrijven/particuliere investeerders in dit kalenderjaar? (bedrijven in beheer + exits)	€ 5.5 mln.	€ 8.2 mln.	€ 0.8 mln.	€ 2.0 mln.	€ 0.4 mln.	€ 0.5 mln.
Wat is de aanvullende financiering door banken in dit kalenderjaar? (bedrijven in beheer + exits)	€ 6.8 mln.	€ 42.7 mln.	€ 8 mln.	€ 11.7 mln.	€ 5.6 mln.	€ 6.5 mln.
Hoeveel samenwerkingsverbanden met kennisinstellingen (universiteiten en hogescholen) en overige kennisnetwerken (kennispark, -poort, valley's, etc.) zijn er eind dit kalenderjaar?	4	4	22	22	14	13
Wat is de totale cofinanciering gedurende de financiering?	€ 6.5 mln.	€ 9 mln.	Onbekend	€ 11.5 mln.	€ 7.3 mln.	€ 3.2 mln.

